

QOZOQ ADABIYOTINI O'QITISHDA KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN YONDASHUV

Nurullayeva Jazira

Navoiy davlat universiteti Tillar fakulteti
Qozoq tili va adabiyoti yo'nalishi 3-kurs talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14999380>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Qozoq adabiyotini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning ahamiyati va amaliy qo'llanilishi tahlil qilinadi. Kompetensiyaviy ta'lim tamoyillari, o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, mustaqil ta'lim olish qobiliyatlarini shakllantirish masalalari muhokama qilinadi. Shuningdek, Qozoq adabiyotini o'qitishda o'quvchilarning kommunikativ, madaniy va ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodlar va texnologiyalar keltiriladi. Maqolada kompetensiyaviy yondashuvning afzalliklari va uni ta'lim jarayoniga joriy etishning dolzarb muammolari ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Qozoq adabiyoti, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, kompetensiyaviy ta'lim, innovatsion metodlar, kommunikativ kompetensiya, madaniy kompetensiya, ijodiy fikrlash.

Qozoq adabiyotini o'qitishni takomillashtirishning samarali yondashuvi kompetensiyaga asoslangan metodologiyani qabul qilishdan iborat. Kompetensiyaga asoslangan o'qitish dunyosiga xush kelibsiz, bu yerda biz o'quvchilar sinfda qancha vaqt xayolparast o'tkazganiga emas, nima qila olishiga e'tibor qaratamiz. Bularning barchasi haqiqiy dunyoda muhim bo'lgan ko'nikma va bilimlarni egallashdir. Qozoq adabiyoti shunchaki qog'ozdagi go'zal so'zlar emas, balki xalqning qalbiga nazar tashlaydigan madaniyat va tarix xazinasidir.

Snoozefest darsliklarini unuting, qozoq adabiyotiga sho'ng'ish o'quvchilarda ijodkorlik, empatiya va tanqidiy fikrlashni uyg'otishi mumkin. Qozoq adabiyotini o'rgatish shunchaki she'r aytish va nasrni tahlil qilish emas, balki o'quvchilarni qozoq adabiy merosining boy gobelenlarini qadrlash, sharhlash va ular bilan shug'ullanish ko'nikmalarini shakllantirishdan iboratdir. Qozoq adabiyotini o'rgatish madaniy nuanslarni tushunishdan tortib, ramziy talqin qilishgacha bo'lgan muayyan kompetensiyalarni talab qiladi. Hammaga mos keladigan o'quv dasturlari davri o'tdi. Qozoq adabiyoti bo'yicha kompetensiyaga asoslangan o'quv dasturini ishlab chiqish o'quvchilarda qozoq adabiy asarlarining go'zalligini qadrlash va ular bilan shug'ullanish uchun zarur ko'nikma va bilimlarni shakllantirish uchun o'quv tajribalarini moslashtirishni anglatadi. Qozoq adabiyotidagi ovozlari va istiqbollar kaleydoskopini o'rganishingiz mumkin bo'lsa, nega o'sha eski klassikaga yopishib olishingiz kerak. Turli matnlar va mavzularni o'zida mujassamlashtirgan holda, biz nafaqat adabiyotni o'rgatyapmiz, balki yangi dunyolar eshiklarini ochmoqdamiz, qiziqish uyg'otmoqdamiz va qozoq adabiy an'analarning boyligini chuqur qadrlaymiz. Keling, adabiy bayramga sho'ng'iyimiz. Qobiliyatga asoslangan o'qitishda baholash avakado va tost o'rtasidagi mukammal muvozanatni topishga o'xshaydi - muhim va qoniqarli. Bu o'quvchilarni muayyan ko'nikma va bilimlarni egallashiga qarab baholashni o'z ichiga oladi. Qozoq adabiyotida baholash strategiyalari ijro vazifalari, portfellar va o'z-o'zini baholashni o'z ichiga olishi mumkin. **Ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish** O'quvchilarning adabiy

asarlarni tahlil qilish, muhokama yuritish va fikr almashish jarayonlarida quyidagi metodlardan foydalaniladi:

- **Munozara va debatlar** – o‘quvchilar muayyan mavzuda bahslashib, o‘z fikrlarini asoslashadi.
- **Adabiy bahslar** – adabiy qahramonlar tahlili, asar syujetining muhokamasi.
- **Rol o‘ynash va sahnalashtirish** – o‘quvchilar asar qahramonlarining obrazlariga kirib, ularning ichki dunyosini anglashadi.

Qozoq adabiyotidagi kompetensiyalarni baholaganda, usullar insho yozish orqali tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini tahlil qilish, madaniy kontekstlarni tushunishlarini baholash va adabiy vositalarni tahlil qilish qobiliyatini baholashni o‘z ichiga olishi mumkin. Formativ baholashlar mashg‘ulot oldidan isinish kabi bo‘lib, o‘quvchilarga bu yo‘lda takomillashtirish va o‘sishga yordam beradi. Qozoq adabiyotida shakllantiruvchi va summativ baholashdan foydalanish orqali siz doimiy fikr-mulohazalar va yakuniy baholashlar yonma-yon ishlaydigan dinamik o‘qitish muhitini yaratash, bu esa o‘quvchilarning o‘z imkoniyatlarini to‘liq ro‘yobga chiqarishini ta‘minlaydi. Qozoq adabiyoti darsida kompetensiyaga asoslangan yondashuvni qo‘llash simfoniya yaratishga o‘xshaydi - o‘quv asarini yaratish uchun turli elementlarni uyg‘unlashtirish. Dars rejalariga kompetensiyalarni integratsiyalash strategiyalari o‘quv maqsadlarini kompetensiyalar bilan moslashtirish, real ilovalarni o‘z ichiga olish va o‘z-o‘zini boshqarish imkoniyatlarini taqdim etishni o‘z ichiga olishi mumkin.

Qozoq adabiyoti dars rejalariga kompetensiyalarni muammosiz integratsiya qilish uchun buni an‘anaviy taomni zamonaviy ta‘mlar bilan singdirish, ya‘ni eskini yangi bilan qorishtirish deb o‘ylab ko‘ring. Strategiyalar tanqidiy fikrlashni talab qiluvchi loyihaga asoslangan topshiriqlarni yaratishni, talabalarni jalb qilish uchun multimedia resurslarini birlashtirishni va tushunishni chuqurlashtirish uchun hamkorlikdagi munozaralarni rag‘batlantirishni o‘z ichiga olishi mumkin.

Talabalarining qozoq adabiyoti bilan shug‘ullanishi va ishtirokini targ‘ib qilish ularni madaniy ziyofatga taklif qilishdek bo‘ladi – jozibador, o‘ziga jalb etuvchi va boyitadi. Strategiyalar rolli o‘yinlar, o‘quvchilarning iste‘dodlarini namoyish qilish uchun adabiy tadbirlar tashkil etish va yozuv yoki san‘at asari orqali ijodiy ifoda etish imkoniyatlarini taqdim etish kabi interaktiv faoliyatni o‘z ichiga olishi mumkin. Qozoq adabiyotini kompetensiyaga asoslangan holda o‘rgatishdagi muammolar va imkoniyatlarni hal qilish burilishlar, burilishlar va kutilmagan marvaridlarga to‘la burilishli yo‘lni bosib o‘tishga o‘xshaydi. Umumiy muammolar o‘zgarishlarga qarshilik ko‘rsatish va o‘quv dasturlari standartlariga muvofiqligini ta‘minlashni o‘z ichiga olishi mumkin bo‘lsa-da, o‘sish va takomillashtirish imkoniyatlari xilma-xillikni qamrab olish, ijodkorlikni rivojlantirish va texnologiya yutuqlariga moslashishda juda ko‘p.

Tanqidiy va mantiqiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish O‘quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirish uchun quyidagi yondashuvlar ishlatiladi:

- **Muammoli ta‘lim** – “Agar siz asar qahramoni bo‘lsangiz, qanday qaror qabul qilgan bo‘lardingiz?” kabi savollar berish.
- **Adabiy tahlil va qiyosiy o‘rganish** – turli yozuvchilarning asarlarini solishtirish, syujet va qahramonlarni tahlil qilish.

Qozoq adabiyotini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan yondashuvni tatbiq etishda duch keladigan umumiy muammolarga an'anachilarning qarshiligi, malaka maqsadlarini o'quv dasturi talablari bilan muvozanatlash va izchil baholash mezonlarini ta'minlash kiradi. Qozoq adabiyotini kompetensiyaga asoslangan holda o'qitishda o'sish va takomillashtirish imkoniyatlari Qozog'istonning cho'llari kabi keng va ulkan salohiyatga ega. Ta'limni yaxshilash uchun texnologiyani integratsiyalash, istiqbollarni kengaytirish uchun madaniyatlararo almashinuvni qo'llab-quvvatlash va talabalarga o'z ta'lim sayohatiga egalik qilish huquqini berish kabi imkoniyatlardan foydalanish o'qitish tajribasini yangi cho'qqilarga ko'tarishi mumkin. Qozoq adabiyotini kompetensiyaga asoslangan holda o'qitish sohasida sayohat ham maqsad sari boyitadi. Asosiy topilmalar va tavsiyalarni umumlashtirganimizda, shuni esda tutaylikki, o'qitish nafaqat bilim berish, balki qiziqishni uyg'otish va o'rganishga bo'lgan muhabbatni kuchaytirishdir. Kompetensiyaga asoslangan o'qitishda o'yinlashtirish, immersiv tajribalar va fanlararo yondashuvlar kabi salohiyatli innovatsiyalarni o'rganish qozoq adabiyotini o'qitishda dinamik va qiziqarli kelajakka yo'l ochishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, qozoq adabiyotini kompetensiyaga asoslangan holda o'qitish bo'yicha asosiy xulosalar va tavsiyalar talabalarga yo'naltirilgan yondashuvlar, shaxsiylashtirilgan ta'lim tajribasi va uzluksiz kasbiy rivojlanish muhimligini ta'kidlaydi. Innovatsion strategiyalarni qo'llash, texnologiyadan foydalanish va hamkorlik madaniyatini rivojlantirish orqali o'qituvchilar o'quvchilar qozoq adabiyotini tushunish va qadrlashda muvaffaqiyat qozonadigan jonli ekotizim yaratishlari mumkin. Qozoq adabiyotini o'qitishning kompetensiyaga asoslangan yondashuvi o'quvchilarning bilim tajribasini boyitish va adabiy asarlar tarkibiga kiritilgan madaniy merosni chuqurroq anglash uchun istiqbolli yo'lni taklif etadi. Ushbu metodologiyani qo'llash orqali o'qituvchilar o'quvchilarning qozoq adabiyoti bilan mazmunli shug'ullanishlari uchun zarur bo'lgan muhim ko'nikma va bilimlarni samarali rivojlantirishlari mumkin. Kelajakka nazar tashlar ekanmiz, o'qitishda malakaga asoslangan strategiyalarni doimiy ravishda o'rganish va takomillashtirish, shubhasiz, ta'lim sohasida qozoq adabiy an'analarini saqlash va rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». Астана, 2017.
2. Жұмабаева Р.Қ. «Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі». Алматы, 2018.
3. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі. «Жаңартылған білім беру мазмұны». Нұр-Сұлтан, 2019.
4. Выготский Л.С. «Психология развития». Москва, 1996.
5. Dewey J. «Democracy and Education». New York, 1916.
6. Vygotsky L.S. «Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes». Harvard University Press, 1978.